

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI**

QARSHI MUHANDISLIK-IQTISODIYOT INSTITUTI

Ro'yxatga olindi:
№ _____

2022 yil " ____ " ____

“TASDIQLAYMAN”
O'quv ishlari bo'yicha prorektor

Eshonqulov R.A.
“ ____ ” _____ 2022 yil

“HAYOT FAOLIYATI XAVFSIZLIGI” fanining

ISHCHI O'QUV DASTURI

“5321300- Neft va neftgazni qayta ishlash texnologiyasi (sirtqi) ta'lim yo'nalishi

Bilim sohasi	100 000	-	Gumanitar
	200 000	-	Ijtimoiy, iqtisod va huquq
	300 000	-	Ishlab chiqarish texnik
	400 000	-	Qishloq va suv xo'jaligi
	500 000	-	Sog'likni saqlash va ijtimoiy ta'minot
	600 000	-	Xizmatlar
Ta'lim sohalari	Bilim sohalari tarkibidagi barcha ta'lim sohalari		
Ta'lim yo'nalishi	5321300	-	Neft va neftgazni qayta ishlash texnologiyasi (sirtqi)

Fanning ishchi o'quv dasturi, ishchi o'quv reja va O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2019 yil «_4_» _avgustdagi «892» -sonli buyrug'ining 2-ilovasi bilan tasdiqlangan fan o'quv dasturga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchi:

T.B.Yaqubov – QMII, “Ekologiya va mehnat muhofazasi” kafedrasida katta o'qituvchisi

Fanning ishchi o'quv dasturi “Ekologiya va mehnat muhofazasi” kafedrasida yig'ilishida (bayon №____, ____2022 y.), “Neft va gaz” fakulteti Uslubiy Komissiyasida (bayon №____, ____2022 y.) va institut Uslubiy Kengashida (bayon №____, ____2022 y.) muhokama etilgan va o'quv jarayonida foydalanishga tavsiya qilingan.

QMII O'quv-uslubiy boshqarma
boshlig'i:

_____ A.R.Mallayev

Neft va gaz fakulteti
uslubiy komissiya raisi:

_____ B.Namozov

Ekologiya va mehnat muhofazasi
kafedrasida mudiri:

_____ Z.Z. Uzakov

KIRISH

O'zbekistonda olib borilayotgan islohotlardan asosiy maqsad, yurtimizda sog'lom va barkamol, bilimli, yuksak ma'naviy-ahloqiy fazilatlariga ega bo'lgan avlodni shakllantirishdan iboratdir.

Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoyevning 2017 yil 7 fevraldagi PF №4947-sonli "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha **"Harakatlar strategiyasi"** qabul qilinganligi uning to'rtinchi ustuvor yo'nalishida ijtimoiy sohani rivojlantirishga alohida urg'u qo'yilgan bo'lib, ta'lim sohasida ilg'or texnologiyalarni joriy etish va shu orqali ta'lim mazmunini jahon andozalari darajasiga olib chiqishni ustuvor vazifa etib belgilangan.

Hozirgi davrda butun jahonda texnika va texnologiya, qishloq xo'jaligi va koinotni o'rganish tez suratlar bilan o'shishi, tabiiy resurslar, o'simlik va hayvonat olamidani pala-partish foydalanish va yovvoyi tabiatni o'zlashtirish natijasida tabiiy, biologik, texnogen, ekologik va boshqa ko'pgina xavflar vujudga kelmoqda. Bu holat esa inson hayot faoliyat xavfsizligini ta'minlash muammolari yanada keskinlashmoqda. Shu sababli ham **"Harakatlar strategiyasi"**ning beshinchi ustuvor yo'nalishida:

atrof-tabiiy muhit, aholi salomatligi va genofoniga ziyon yetkazadigan ekologik muammolarning oldini olish;

favqulodda vaziyatlarning oldini olish va bartaraf etish tizimini takomillashtirish masalalari alohida band bilan belgilab qo'yildi.

Fan, texnika, ta'lim sohasi, ishlab chiqarishda texnologiya qanchalik rivojlanmasin inson havf-xatardan 100% kafolatlangan emas. Chunki insonning barcha faoliyati va atrof muhit komponentlarining xavfli va zararli omillari, har bir faoliyat natijadan keyin yangi yashirin xavf paydo bo'lishi tabiiy holdir.

Hayot faoliyatini ta'minlash muammosini hal etish - odamlarni meyoriy sharoitda faoliyat olib borishi, uni o'rab turgan atrof muhitdagi ruxsat etilgan meyoridan ortiq xavfli va zararli omillardan himoya qilish, optimal mehnat faoliyat, dam olish sharoiti yaratish va ishlab chiqarishda yuqori ish samaradorlikka erishishdan iboratdir.

Hayot faoliyati xavfsizligining eng asosiy formulasi – bu yashirin (potensial) xavflar haqida ogohlantirish va oldini olishdan iborat.

Ishlab chiqarishda barcha sohalarida ishlayotgan zamonaviy mutaxassislar hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlash maqsadida, atrof muhitda bo'layotgan salbiy o'zgarishlarni aniglash, tushinish, oldini olish va uning oqibatlarini bartaraf etishga tegishli qarorlar qabul qilish uchun yetarli darajada bilim saviyasiga ega bo'lishi lozim. Aynan ushbu bilimni «Hayot faoliyati xavfsizligi» fani o'rganadi.

Ushbu "Hayot faoliyati xavfsizligi" fanidan ishchi dastur fan bo'yicha davlat ta'lim standarti va namunaviy dastur asosida tuzilib "Texnologik mashinalar va jihozlar (neft va gaz sanoati)" ta'lim yo'nalishi talabalariga mo'ljallangan. Unda fanning maqsad va vazifalari talabalar bilim va ko'nikmasiga bo'lgan talablar, mashg'ulotlarning mavzusi va qisqacha mazmuni, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari uchun zarur texnik vositalar mustaqil ish bo'yicha ko'rsatmalar va tavsiya etilgan adabiyotlar ruyxati keltirilgan.

I Fanning oliy ta'limdagi o'rni hamda maqsadi va vazifalari

1.1.Fanning dolzarbligi

Hayot faoliyati xavfsizligi insonning hayotida sodir bo'ladigan turli ko'rinishdagi xavflarni bartaraf etish va ulardan himoyalalanish yo'llarini o'rganishga qaratiladigan nazariy fandir. U keng qamrovli ilmiy-amaliy izlanishlar va tadqiqotlar asosida rivojlanib, takomillashib boradi.

Insonning hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlashda, ilmiy-nazariy izlanishlar asosida vujudga kelgan qonunlar, nizomlar, standartlar, ko'rsatmalar, qoidalar va sanitar-texnik meyorlar hamda ularni o'rganish bo'yicha uzluksiz ta'lim-tarbiya tizimini vujudga keltirish, uni rivojlantirish muhim o'rin tutadi.

Fan o'qitilishining maqsadi – bo'lajak mutaxassislariga hayotiy faoliyatlarida yuzaga keladigan xavflarning kelib chiqish sabablarini, xususiyatlarini, oqibatlarini va ularni yo'qotish qoidalarini, xavfsiz ish sharoitlarini yaratish, tabiiy, texnogen, ekologik va boshqa tushadigan favqulodda vaziyatlardan aholini himoya qilish, ularni nazariy va amaliy jihatdan himoyalashga hamda jarohat olganlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatish qoidalarini o'rgatishdan iborat.

O'quv fanini o'rganishning asosiy vazifalari: hayotiy faoliyatda yuzaga keladigan xavflarni identifikatsiyalash va ularni o'rganish, ishlab chiqarish jarayonlarida xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish, texnosferada kasb kasalliklarini kamaytiradigan va baxtsiz hodisalarning oldini oladigan chora-tadbirlarni o'rganish. Shuningdek, aholini tabiiy ofat, avariya va halokatlardan himoyalash usullariga o'rgatish, zararlangan shikastlanish o'choqlaridagi fuqarolarni qutqarish va tiklov ishlarini o'tkazish, yong'inga qarshi xavfsizlik choralarini ko'rish, jarohat olganlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatish va boshqa muhim vazifalarni bajara oladigan bilim, ko'nikma va kasbiy malakaga ega insonni tarbiyalashga qaratilgan.

Hayot faoliyati xavfsizligini o'qish natijasida bo'lajak mutaxassislar quyidagi bilim va malakaga ega bo'lishlari fanning asosiy vazifalari sanaladi

a) Tasavvurga ega bo'lishlari kerak:

O'zbekiston Respublikasi hududida sodir bo'lishi ehtimoli bo'lgan tabiiy, texnogen va ekologik xususiyatli favqulodda vaziyatlarning umumiy tavsiflari;

favqulodda vaziyatlarni oldini olish;

favqulodda vaziyatlardan keladigan talofatlarini kamaytirish va oqibatlarini bartaraf etish;

ishchi-xizmatchilar va aholini favqulodda vaziyatlarga tayyorlash;

shaxsiy himoya vositalarining turlari va ulardan foydalanish.

ishlab chiqarishda ishchilarga xavfsiz va sog'lom mehnat sharoitlarini yaratish;

baxtsiz hodisalarni sabab va oqibatlari haqida tasavvurga ega bo'lish;

ishlab chiqarish sanitariyasi asoslari haqida tasavvurga ega bo'lish;

b) Talabalar bilishlari kerak:

favqulodda vaziyatlarda fuqarolarni muhofazalash sohasida qabul qilingan qonun hujjatlari va boshqa hujjatlarning asosiy talablarini;

favqulodda vaziyatlarda rahbar xodim va fuqarolarni muhofazalash sohasidagi huquq va burchlari;

O'zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlarda ularning oldini olish va harakat qilish davlat tizimini (FVDT);

aholini favqulodda vaziyatlardan muhofazalanishga tayyorlash tartibini;

o'quv muassasalari obyektlarida va hududida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan favqulodda vaziyatlarni;

favqulodda vaziyatlar xavfi tug'ilganda va sodir bo'lganda harakat qilish, shu jumladan muassasaning harakat rejasi va o'zaro hamkorlik rejasi boyicha harakat qilish qoidalarini va tartiblarini;

favqulodda vaziyatlarda ma'naviy- ruhiy barqarorlikni ta'minlash masalalari;

favqulodda vaziyatlardan muhofazalanish usullarini;

favqulodda vaziyatlarda o‘z-o‘ziga va o‘zaro tibbiy yordam ko‘rsatish qoidalarini va tartibini;

fuqaro muhofazasi ogohlantirish signallarini;

radiatsion, kimyoviy va biologik (bakteriologik) razvedka, dozimetrik nazorat asboblariidan foydalanish tartibi va qoidalarini;

jamo va shaxsiy muhofaza vositalaridan foydalanish qoidalarini va tartibini.

v) *Talabalar bajarishlari lozim:*

jabrlanganlarga birinchi tibbiy yordam ko‘rsata olishni;

favqulodda vaziyat xavfi tug‘ilganda va sodir bo‘lganda harakat qilishni, shu jumladan o‘quv muassasasining harakat va o‘zaro hamkorlik rejalari asosida harakat qilishni;

jamo va shaxsiy muhofaza vositalaridan foydalanishni;

radiatsiyaviy, kimyoviy va biologik (bakteriologik) razvedka va dozimetrik nazorat asboblari bilan ishlashni;

kimyoviy paket va shaxsiy dori qutisidan foydalanishni;

fuqaro muhofazasi normativlarini tez va qat’iylik bilan bajarishni;

tuzilmalar tarkibida harakat qilishni.

1.2 HFX fanining boshqa fanlar va ishlab chiqarish bilan o‘zaro bog‘liqligi

“Hayot faoliyati xavfsizligi” fani “Mehnat muhofazasi”, “Muhandislik psixologiyasi”, “Psixofiziologiya”, “Ergonomika”, “Texnikaviy estetika”, “Atrof muhit himoyasi va ekologiya”, “Favqulodda holatlar va fuqorolar muhofazasi” kabi fanlarning yutuqlariga asoslanadi. Ushbu fanlar bilan birga tadqiqot qiladi va o‘rganadi. Lekin, insonning hayot faoliyatida barcha turdagi bog‘lanishlar bir vaqtda yuzaga keladi va shu sababli inson o‘z faoliyatida bir necha omillar bilan bog‘lanadi, o‘zaro ta’sirda bo‘ladi. Shu sababli insonning hayot faoliyati davridagi umumlashgan xavfli va zararli faktorlarning inson sog‘ligiga va mehnat qobiliyatiga birgalikda ta’sirini alohida mustaqil fan - “Hayot faoliyati xavfsizligi” o‘rganadi.

Hayot faoliyati xavfsizligi fanini o‘rganish nafaqat texnosferada xavflar tug‘ilganda, balki **ishlab chiqarish jarayonida** ishlovchilarni kasb kasalligiga chalinishlarini qisqartirish, baxtsiz hodisalar oldini olish shuningdek, biosferada (atrof-muhitda) yuz beradigan favqulodda vaziyatlarda insonlar o‘limi va moddiy zararlar miqiyosini kamaytirish imkonini beradi.

II. Fanni o‘qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

Yo‘nalishning o‘ziga xos xususiyatlari dasturni interfaol usullarda o‘zlashtirishni taqazo qiladi. Bunda asosiy e’tibor auditoriya mashg‘ulotlarida va mustaqil tayyorgarlikda o‘zlashtiriladigan chuqurlashtiriladigan nazariy bilimlarga hamda obyektiv jarayonlar va hodisalarga nisbatan dunyoqarashni shakllantirishda ma’ruza mashg‘ulotlariga katta o‘rin ajratiladi.

Dastur materiallarini o‘zlashtirish to‘rt xil:

muammoli mavzular bo‘yicha;

mustaqil o‘zlashtirilishi murakkab bo‘lgan bo‘limlar bo‘yicha;

ta’lim oluvchilarda alohida qiziqish uyg‘otuvchi bo‘limlar bo‘yicha;

oldinga siljigan ma’ruzalarni interfaol usulda o‘qitish yo‘li bilan;

mustaqil ta’lim olish va ishlash, kollektivumlar va munozaralar jarayonida o‘zlashtiriladigan bilimlar bo‘yicha mashg‘ulotlar o‘tkazish yo‘li bilan **amalgam oshirishni nazarda tutadi.**

Mustaqil tayyorgarlik jarayonida talaba adabiyotlar, internet materiallari va meyoriy hujjatlar bilan ishlashni uddalashni namoyon qilishi, auditoriya mashg'ulotlari paytida qabul qilingan ma'lumotlarni mushohada qilish qobiliyatini ko'rsatishi zarur.

Dastur talabalar bilimini reyting-nazoratidan foydalanadigan o'quv jarayonini tashkil qilishning yangi tamoyillari asosida amalga oshadi.

Fanni o'zlashtirishda masofadan o'qitish, darslik, o'quv qo'llanmalari va ma'ruzalar matnlarining elektron versiyalaridan, ma'ruzalar o'qish, elektron plakatlar va internet tarmog'idan foydalaniladi.

"Hayot faoliyati xavfsizligi" fanini o'qitish jarayonida quyidagi asosiy konseptual yondashuvlardan foydalaniladi:

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim. Bu ta'lim o'z mohiyatiga ko'ra ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilarini to'laqonli rivojlanishlarini ko'zda tutadi. Bu esa ta'limni loyihalashtirilayotganda, albatta, ma'lum bir ta'lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan bog'liq o'qish maqsadlaridan kelib chiqqan holda yondoshilishni nazarda tutadi.

Tizimli yondashuv. Ta'lim texnologiyasi tizimning barcha belgilarini o'zida mujassam etmog'i lozim: jarayonning mantiqiyliigi, uning barcha bo'g'inlarini o'zaro bog'langanligi, yaxlitligi.

Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv. Shaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta'lim oluvchining faoliyatni aktivlashtirish va intensivlashtirish, o'quv jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yo'naltirilgan ta'limni ifodalaydi.

Dialogik yondashuv. Bu yondasahuv o'quv munosabatlarini yaratish zaruriyatini bildiradi. Uning natijasida shaxsning o'z-o'zini faollashtirishi va o'z – o'zini ko'rsata olishi kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

Hamkorlikdagi ta'limni tashkil etish. Demokratik, tenglik, ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda ishlashni joriy etishga e'tiborni qaratish zarurligini bildiradi.

Muammoli ta'lim. Ta'lim mazmunini muammoli tarzda taqdim qilish usuli ta'lim oluvchi faoliyatini aktivlashtiradi. Bunda ilmiy bilimni obyektiv qarama-qarshiligi va uni hal etish usullarini ijodiy tarzda qo'llanilishi dialektik mushohadani shakllantiradi va rivojlantiradi natijada talabani mustaqil ijodiy faoliyati ta'minlanadi.

Axborotni taqdim qilishning zamonaviy vosita va usullarini qo'llash–yangi kompyuter va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga tatbiq etish.

O'qitishning usullari va texnikasi. Ma'ruza (kirish, mavzuga oid, vizuallash), muammoli ta'lim, keys-stadi, pinbord, paradoks va loyihalash usullari, amaliy ishlar.

O'qitishni tashkil etish shakllari: dialog, polilog, muloqot hamkorlik va o'zaro o'rganishga asoslangan frontal, kollektiv va guruh.

O'qitish vositalari o'qitishning an'anaviy shakllari (darslik, ma'ruza matni) bilan bir qatorda – kompyuter va axborot texnologiyalari.

Monitoring va baholash: o'quv mashg'ulotida va butun kurs davomida o'qitishning natijalarini rejali tarzda kuzatib boriladi. Kurs oxirida test topshiriqlari yoki yozma ish variantlari yordamida tinglovchilarning bilimlari baholanadi.

"Hayot faoliyati xavfsizligi" fanini o'qitish jarayonida kompyuter texnologiyasidan, "Power Point" prezentatsiya va "Excel" elektron jadval dasturlaridan foydalaniladi. Ayrim mavzular bo'yicha talabalar bilimni baholash test asosida va kompyuter yordamida bajariladi. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ulubiy ko'rsatmalar

ko‘rinishidagi tarqatma materiallar tayyorlanadi, oraliq va yakuniy nazoratlar o‘tkaziladi.

2.1. “Hayot faoliyati xavfsizligi.” fani bo‘yicha “5321300- Neft va neftgazni qayta ishlash texnologiyasi (sirtqi) ta’lim yo‘nalishida soatlarning taqsimlanishi

Umumiy o‘quv soati	130 soat
Shu jumladan:	
Ma’ruza	10 soat
Amaliy mashg‘ulotlar	6 soat
Labarotoriya ishi	6 soat
Mustaqil ta’lim	108 soat

Ma’ruza mashg‘ulotlari

1-jadval

t/r	Mavzu, bo‘lim nomi	Qisqacha mazmuni	Soat
1	Hayot faoliyati xavfsizligi fanning maqsadi, vazifalari. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimini tashkil qilish.	Hayot faoliyati xavfsizligini ta’minlash, tushunchalari, terminlari, tarkibiy qismlari va ularning tekshirish obyektlari. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimi, xavfsizlikni ta’minlashga oid tadbirlarini rejalashtirish. Ishlab chiqarishda faoliyat xavfsizligini boshqarish tizimini mablag‘ bilan ta’minlash. Xavfsiz faoliyatni tashkil qilishda xodimlar bilimini tekshirish va o‘qitish	2
2	Ishlab chiqarishning sanitariyasi va gigiyenasi meyorlashtirish.	Texnosferada havo muhitining ko‘rsatkichlari, ularning mehnat faoliyatiga ta’siri, ishlab chiqarish mikroiklimining gigiyenik meyorlari, ularning inson organizmiga ta’siri. Ishlab chiqarishda mo‘tadil ob-havo sharoitini yaratish. Ishlab chiqarish changlari va zaharli moddalarning inson organizmiga salbiy ta’siri, ularga qarshi chora-tadbirlar. Ishlab chiqarish changlari moddalarning inson organizmiga salbiy ta’siri. Changlarga qarshi chora-tadbirlar. Ishlab chiqarish jarayonlarida zararli omillar va ulardan himoyalaniş tadbirlari. Ishlab chiqarishda zararli moddalar va ulardan himoyalaniş usullari.	2
3	Favqulodda vaziyatlar, ularning turlari va xususiyatlari.	Favqulodda vaziyatlar, ularning turlari va xususiyatlari. Tabiiy ofatlar va ularning sodir bo‘ilishi. Texnogen va ekologik favqulodda vaziyatlar va undan muhofazalanish usullari. Suv toshqinlari, yer ko‘chkilari, qor ko‘chkilari. Fuqaro muhofazasining maqsadi va vazifalari. Fuqaro muhofazasining kuch va vositalari, uning iqtisodiyot tarmoqlarida tashkil etish tartiblari. Fuqaro muhofazasi rejalarini tuzish. Fuqaro muhofazasi shatb-o‘quv mashg‘ulotlarini tashkil qilish va o‘tkazish	2
4	Yong‘in xavfsizligini ta’minlash choralari	Yong‘in ofati, uning kelib chiqish sabablari, omillari, turlari, yonish fazalari va ularning xususiyatlari. Iqtisodiyot tarmoqlari binolari, inshootlari va qurilish materiallarining yong‘inga qarshi bardoshlilik darajalari.	2

		Sanoat korxonalarning yong'inga va portlashga xavfi bo'yicha toifalar	
5	Favqulotda vaziyatlarda tibbiy yordam ko'rsatish usullari va vositalari	Respublikada halokatlar tibbiy xizmatining tashkil etilishi va uning asosiy vazifalari. Jabrlanganlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatishning tartib va qoidalari. Yurak-o'pka reanimatsiyasi (qayta jonlantirish)ni o'tkazish qoidasi. Tomirlardan qon ketishi, turlari, vaqtincha to'xtatish usullari.	2
	Jami:		10

2-jadval

“Hayot faoliyati xavfsizligi” fani bo'yicha amaliy mashg'ulotlarning kalendar rejasi

T/r	Amaliy mashg'ulotlar mavzulari	Soat
1.	Xavflarning xususiyatlarini va guruhlanishini o'rganish.	2
2.	Xavfsizlik texnikasi bo'yicha yo'riqnomalar va ularni hujjatlashtirish tartiblari	2
3.	Kasb kasalliklarini va ishlab chiqarishdagi jarohatlarni tekshirish hisobga olish va aniqlash usullari.	2
	Jami:	6

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha kafedra professor-o'qituvchilari tomonidan ko'rsatma va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Unda talabalar asosiy ma'ruza mavzulari bo'yicha olgan bilim va ko'nikmalarini amaliy masalalar yechish orqali yanada boyitadilar. Shuningdek, darslik va o'quv qo'llanmalar asosida talabalar bilimlarini mustaxkamlashga erishish, tarqatma materiallardan foydalanish, ilmiy maqolalar va tezislarni chop etish orqali talabalar bilimini oshirish, masalalar echish, mavzular bo'yicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash va boshqalar tavsiya etiladi.

Ekologiya va hayot faoliyati fani bo'yicha laboratoriya mashg'ulotlari

T/r	Laboratoriya mashg'ulotlar mavzulari	Soat
1.	Sanoat korxonalari va muassasalarda mikroiklim sharoitlarini aniqlash	2
2.	Zararli moddalarning konsentrasiyasini aniqlash.	2
3.	Muhitning radioaktiv ifloslanganligini o'lchash va aniqlash usullari.	2
	Jami:	6

V. Mustaqil ta'lim tashkil etishning shakli va mazmuni

HFX.Ekologiya fani bo'yicha talaba mustaqil ishini tashkil etishda talabaning akademik o'zlashtirish darajasi va qobiliyatini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

fanning ayrim mavzularini o'quv adabiyotlari yordamida mustaqil o'zlashtirish, o'quv manbalari bilan ishlash;

fandan amaliy, seminar va laboratoriya mashg'ulotlariga tayyorgarlik ko'rib kelish;

ma'lum mavzu bo'yicha referat tayyorlash;
 prezentatsiyalar tayyorlash;
 ko'rgazmali vositalar tayyorlash;
 maqola, tezislarni tayyorlash;
 bitiruv malakaviy ishi uchun materiallar to'plash;
 amaliy mazmundagi nostandart masalalarni yechish va ijodiy ishlash.

Hayot faoliyati xavfsizligi fanining mustaqil ish mavzulari

Mustaqil ish uchun belgilangan mavzularni talabalar mustaqil ravishda ko'rsatilgan adabiyotlar yordamida o'zlashtirib, joriy, oraliq nazoratlari shaklida yoki darsdan tashqari vaqtda referat yoki muloqat tarzida topshirad.

Talaba mustaqil ishini topshirishda fanning xususiyatlaridan kelib chiqqan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

Mustaqil ish mavzularining nomi

T/r	Mustaqil ta'lim mavzulari	Berilgan topshiriqlar	Hajmi (soat)
1	HFX muammolarini o'rganishga katta hissa qo'shgan jahon va vatanimiz olimlari. Ularning asosiy ilmiy-amaliy ishlari.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	2
2	Xavflarni kvantifikatsiyalashning sonli, balli va boshqa uslublarini tahlil qilish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
3	Xavfsizlikni ta'minlash tamoyillari va uslublarini tahlil qilish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
4	Faoliyatning turli bosqichlarida xavfsizlik shartlarini tahlil qilish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
5	Faoliyat xavfsizligini ta'minlashning ergonomik ko'rsatkichlarini tahlil qilish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
6	Ish o'rnini tashkillashtirishning talablari.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
7	Inson antropometrik ko'rsatkichlarining faoliyat xavfsizligiga ta'siri.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
8	Faoliyat xavfsizligini ta'minlashda psixologik omillarning ahamiyati.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
9	O'zbekiston Respublikasida hayot faoliyat xavfsizligini ta'minlash sohasida qabul qilingan qonun va meyoriy hujjatlar tizimi.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
10	Hayot faoliyati xavfsizligi fani bo'yicha glossariy tuzish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
11	Insonning fiziologik va psixologik tavsiflarining xavfsizlikni ta'minlashdagi ahamiyati.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
12	Odam anatomiyasining (antropometrik parametrlarining) xavfsizlikni ta'minlashdagi ahamiyati.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
13	Hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlashga oid xalqaro tajriba va izlanishlar taxlili.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
14	Hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlashga oid chet davlatlarda qabul qilingan qonunlar va meyoriy hujjatlar taxlili.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4

15	Shovqin va titrashdan himoyalash texnik vositalarining guruhlanishi va tuzilishi.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
17	Mashina va mexanizmlar uchun texnika xavfsizligi talablari keltiriladigan meyoriy hujjatlar tizimi.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
18	Davlat yong'in xavfsizligi xizmati.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
19	Respublika bo'yicha yong'inlar sodir bo'lishi va ularda ko'riladigan zararlar to'g'risida statik ma'lumotlar taxlili.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
20	Yong'indan himoyalashning zamonaviy texnik vositalari.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	2
21	Xavfsizlikni ta'minlash tamoyillari va uslublarini tahlil qilish	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
22	Faoliyatning turli bosqichlarida xavfsizlik shartlarini tahlil qilish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	2
23	Inson antropometrik ko'rsatkich-larining faoliyat xavfsizligiga ta'siri.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
24	Hayot faoliyati xavfsizligini ta'minlashga oid xalqaro tajriba va izlanishlar taxlili.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	2
25	Xalqaro terrorizm va terroristik tashkilotlar.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
26	"Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish to'g'risida"gi qonun bandlarini o'rganish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
27	Favqulodda vaziyatlarda ularning oldini olish va harakat qilish davlat tizimi(FVDT)ning strukturaviy tuzilishini o'rganish	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
28	"Xavfli ishlab chiqarish obyektlarining sanoat xavfsizligi to'g'risida" gi qonun bandlarini o'rganish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
29	"Sanitariya nazorati to'g'risida"gi qonun bandlarini o'rganish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
30	"Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida"gi qonun bandlarini o'rganish.	Adabiyotlardan konspekt qilish. Individual topshiriqlarni bajarish	4
JAMI			108

VI. Fan bo'yicha talabalar bilimini nazorat qilish

Talabalar bilimini nazorat qilish Oliy va o'rta maxsus ta'lim Vazirligi tomonidan tavsiya etilgan "Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish va baholashning reyting tizimi to'g'risida"gi Nizom (*Nizom O'z.R. OO'MTVning 2009 yil 11 iyundagi 204-son buyrug'i bilan tasdiqlangan va O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida 2009 yil 10 iyulda 1981-son bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan. O'z.R. OO'MTVning 2010 yil 25 avgustdagi 333-sonli buyrug'i bilan Nizomga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilgan hamda O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida 2010 yil 26 avgustda 1981-1-son bilan davlat ro'yxatidan qayta o'tkazilgan.*) asosida bosqichma-bosqich amalga oshiriladi.

Ushbu Nizomga muvofiq fan bo'yicha o'quv semestri davomida uch turdagi, ya'ni joriy, oraliq va yakuniy nazoratlar o'tkaziladi.

Joriy nazorat - fan mavzulari bo'yicha bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash maqsadida laboratoriya, amaliy mashg'ulotlar va mustaqil ta'lim

topshiriqlari buyicha. ogʻzaki soʻrov, test oʻtkazish, suhbat, nazorat ishi, kollokvium, uy vazifalarini tekshirish va shu kabi boshqa shakllarda oʻtkaziladi.

Oraliq nazorat – semestr davomida modulli tizim asosida oʻquv dasturining tegishli (fanning bir necha mavzularini oʻz ichiga olgan) boʻlimi tugallangandan keyin, talabaning bilim va amaliy koʻnikma darajasini aniqlash va baholash maqsadida yozma, ogʻzaki, test shaklida oʻtkaziladi. Oraliq nazorat bir semestrda ikki (yoki bir) marta oʻtkaziladi va shakli (yozma, ogʻzaki, test va hokazo) hamda soni oʻquv faniga ajratilgan umumiy soatlar hajmidan kelib chiqqan holda belgilanadi

Yakuniy nazorat – semestr yakunida muayyan fan boʻyicha nazariy bilim va amaliy koʻnikmalarni talabalar tomonidan oʻzlashtirish darajasini aniqlash maqsadida tayanch tushuncha va iboralarga asoslangan “Yozma ish” shaklida oʻtkaziladi. Ilmiy Kengash qarori bilan yakuniy nazorat ogʻzaki, test va boshqa shakllarda ham oʻtkazilishi mumkin.

Fan boʻyicha talabalar bilimini nazorat qilish.

Talabalarning fan boʻyicha oʻzlashtirishini aniqlash uchun quyidagi baholash turlari oʻtkaziladi:

Oraliq baholash (OB) - semestr davomida talabaning fan oʻquv dasturini tegishli tugallangan boʻlim(lar)ini oʻzlashtirishini baholash usuli. OB soni (bir semestrda 2 tadan oshmasligi lozim) va shakli (suhbat, yozma ish, ogʻzaki soʻrov, test oʻtkazish, kollokvium, hisob-grafika ishi, nazorat ishi, kurs ishi, kurs loyixasi, ijodiy topshiriq va hokazo) fan xususiyati va unga ajratilgan umumiy soatlar hajmidan kelib chiqqan holda belgilanadi;

Yakuniy baholash (YAB) - semestr yakunida talabaning muayyan fan boʻyicha nazariy bilim va amaliy koʻnikmalarni oʻzlashtirishini baholash usuli. U asosan tayanch tushuncha va iboralarga asoslangan yozma ish, ogʻzaki soʻrov, test, ijodiy ish va boshqa shakllarda oʻtkaziladi.

Talabaning fan boʻyicha oʻzlashtirishini baholashda quyidagi namunaviy mezonlar tavsiya etiladi:

5 (aʻlo) baho: xulosa va qaror qabul qilish; ijodiy fikrlay olish; mustaqil mushohada yurita olish; olgan bilimlarini amalda qoʻllay olish; mohiyatini tushunish; bilish, aytib berish; tasavvurga ega boʻlish.

4 (yaxshi) baho: mustaqil mushohada yurita olish; olgan bilimlarini amalda qoʻllay olish; mohiyatini tushunish; bilish, aytib berish; tasavvurga ega boʻlish.

3 (qoniqarli) baho: mohiyatini tushunish; bilish, aytib berish; tasavvurga ega boʻlish.

2 (qoniqarsiz) baho: dasturni oʻzlashtirmaganlik; fanning mohiyatini bilmaslik;

aniq tasavvurga ega boʻlmaslik; mustaqil fikrlay olmaslik.

VII Dasturning informatsion- uslubiy taʼminoti.

Mazkur fanni oʻqitish jarayonida Oʻzbekiston Respublikasining mehnatni muhofaza qilish, FVga oid qonunlari, kodekslar, Prezident Qarorlari va Farmonlari, Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarorlari, chet el va Respublikamizda nashr etilgan adabiyotlar, elektorn adabiyotlar, virtual laboratoriyalar, laboratoriya mavzusiga oid texnik jihozlar, turli slaydlar, vikepediyalar, ilmiy jurnallardagi maqolalar, maʼruza matnlari, fan boʻyicha oʻquv-uslubiy majmualar hamda Internet materiallaridan foydalaniladi.

7.1. Foydalanilgan asosiy darsliklar va o‘quv qo‘llanmalar ro‘yxati

7.1.1. Asosiy adabiyotlar

1. A. Mark , P. Friend James Fundamentals of Occupational Safety and Health. Bernan Press. Germaniya, 2007
2. O.R.Yuldashev. Mehnat muhofazasi maxsus kursi./ Darslik..-T.:“Tafakkur qanoti” – 2015. -336-bet
3. E.I.Ibragimov, S.Gazinazarova, O.R.Yuldashev. Mehnat muhofazasi maxsus kursi. Darslik.-T.: TIMI, 2014.-536 b.
4. O.R.Yuldashev, Sh.G.Djabborova, O.T.Xasanova. Hayot faoliyati xavfsizligi. Darslik–T.:“Toshkent-Iqtisodiyot”, 2014.– 268 b.
5. Yormatov G‘.Yo. va boshqalar. Hayot faoliyati xavfsizligi. –T.: “Aloqachi”, 2009. – 348 b.
6. Narziyev Sh.M., Kurbonov Sh.X. Hayot faoliyati xavfsizligi. O‘quv qo‘llanma–T.:“Yangi nashr”, 2019.– 234 b.

Qo‘shimcha adabiyotlar

7. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollariga bag‘ishlangan majlisidagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so‘zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11.
8. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: “O‘zbekiston” NMIU, 2017. – 488 b.
9. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi – T.: O‘zbekiston, 2014. – 46 b.
- 10.“Mehnatni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi (yangi taxriri) O‘zbekiston Respublikasi Qonuni. 2016 yil 22 sentabr.
11. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining boshqa xil zararlanishini tekshirish va hisobga olish to‘g‘risidagi Nizom. Vazirlar Mahkamasining qarori № 286, 06.06.1997, –T.: 1997.
12. “Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklaridan majburiy davlat ijtimoiy sug‘urtasi to‘g‘risida”gi qonun. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2008 , 37-38-son.

Internet saytlari

- 13.www.gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi xukumat portali.
14. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.
15. www.mintrud.uz – Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi sayti.
- www.bilim.uz – OUMTV sayti